

Vladimir Arsenić

GENIJALNI MITOMAN

(Karl Uve Knausgor: *Moja borba. Tom 4*, preveo sa norveškog Radoš Kosović, Booka, Beograd, 2017)

Premda je ovaj tekst posvećen četvrtom tomu *Moje borbe* Karla Uvea Knausgora, pitanja koje me i dalje intrigiraju, od prvog trenutka kada sam se susreo s ovim romanom, jeste zbog čega je on moj pisac, ali i zbog čega je toliko popularan. Nesumnjivo je da se radi o velikom piscu, verovatno najznačajnijem norveškom posle Hamsuna, ali stvari su mnogo kompleksnije. Jedno sam vreme bio uveren da se radi o generacijskoj prozi. U razgovoru s prijateljima koji mu se poput mene dive, shvatili smo da su reference na popularnu kulturu, prevashodno muziku, kao i sport, politiku, umetnost, književnost nešto što nam je zajedničko. Knausgor je nešto stariji od mene, ali osamdesete su bile decenija i mog odrastanja, sazrevanja. Mnogo toga delim s njim. Međutim, delim i sa nekim drugim autorima, u postjugoslovenskoj, evropskoj i svetskoj književnosti, ali oduševljenje njihovim tekstovima ni upola nije toliko. Postoji dakle nešto treće, nešto opštije, što me privlači ovom narativu. U nastavku ću pokušati da odgovorim na ovo pitanje.

Knausgor je genijalni mitoman. Svi koji misle da on priča autentične događaje, ono što bismo nazvali događajima iz njegovog života, grdno se varaju. Žanr biografije je uvek problematičan. Nije moguće „pisati život“ jer je čak i najjednostavnija egzistencija kompleksnija od svake književnosti. Literatura predstavlja selekciju – od ogromne količine materijala ono što ulazi u tekst je samo delić, ali da ne ponavljam stare fabula/siže ili story/plot dihotomije s obzirom na to da su stvari u životopisu kudikamo složenije. Ubacivanjem sebe u pripovest, pisac je sebi podario, ili je možda pravilnije reći sebe osudio na fikcionalnost. Karl Uve Knausgor je jedna osoba u istorijskom, a sasvim druga u književnom smislu reči. To što mi kao čitaoci poistovećujemo lik i delo sa delom i likom to je zaista samo naš problem i naše romantičarsko shvatanje teksta i autora. Uveren sam da se Knausgor smeje svakoj pogrešnoj identifikaciji.

Međutim, ono što on radi i čime se najviše bavi u četvrtom tomu jeste poigravanje sa čitaocima, ali i direktno podsmevanje njima. Uzmimo na primer susret između Andree i Vivijan i pisca nakon što je objavio roman u kojem opisuje svoj boravak u Hofjuru (selu na severu Norveške gde je godinu dana radio kao učitelj nakon završene gimnazije i kojem je četvrti tom dobrim delom posvećen). Ovaj susret ispričan je tek uzgred, kao usputna anegdota, ali je ilustrativna jer se upravo osvrće na biografski pristup čitanju fikcije. Naime, Knausgor pita devojkice koje se pojavljuju u romanu kako im se čini, da li su se prepoznale i da li su se uvredile, a one mu se smeju u lice i uveravaju ga da to zaista nema veze. Da se one, ali i niko iz sela nije uvredio. Zapravo on ovde menja poziciju sa svojim junakinjama. Njima stavlja svoje misli u usta, a on preuzima njihovu poziciju naivnog čitaoca koji će se

uvrediti zbog nečega što stoji u fikcionalnom tekstu. Na taj način on čini dva koraka – pravda sebe i sopstvenu potrebu da ljude iz stvarnosti izlaže fikcionalizaciji, ali i opravdava sve uvrede koje može da im nanese jer se zaboga radi o fikciji, nečemu što ne podleže sudu istine.

Postoje i drugi dokazi koji svedoče i otvaraju oči čitaocima o načinu na koji nastaje *Moja borba*. U trenutku kada Karl Uve zajedno sa svojim bratom Ingveom i sinom svoje maćehe Uni posećuje nju i svog oca na severu Norveške gde oni rade kao nastavnici u gimnaziji, pisac priznaje da se osim onog što je ispričao ne seća ničeg više, a onda bez problema nastavlja i ispisuje još dve tri stranice o svom boravku na severu, stavljajući nam tako jasno do znanja da je taj deo, onaj dakle, koji čitamo nakon priznanja nešto dopisano, nešto domaštano, konačno nešto što je definitivno nosilo sličnu emociju, ili kompleks emocija vezan za oca. Tih dve, tri ili pet stranica su nešto što se izvesno nije dogodilo, ali je, i to je ključna razlika, moglo da se dogodi. Ako bih mehanički pokušao da odredim način na koji Knausgor piše, onda bih rekao da se on seti emocije koju je osećao u određenoj situaciji, a da onda na osnovu onog materijala koji ima na raspolaganju gradi slike koje odgovaraju osećanju. One ne moraju da budu precizne, ali su svakako uverljive. Čitav kompleks odrastanja/sazrevanja čija je glavna metafora seksualni čin, kao čin skidanja detinjstva sa sebe kroz razdevičenje, zapravo je niz slika koje treba da nam dočaraju taj prelaz. Da li je sve što je u tekstu ispričano istina, onda i nije bitno. Druga je stvar da li mi kao čitaoci to mislimo ili ne.

I tu dolazimo do ključne odlike *Moje borbe*, onoga makar što je do sada objavljeno u Srbiji. Knausgor vrlo pažljivo bira one teme koje možemo da nazovemo univerzalnim. U prvom tomu to je bio odnos prema braku i porodici, ali i odnos prema ocu; u drugom su u fokusu bili preseljenje, ljubavna afera s Lindom koja je vodila ka braku, ali i odnos s prijateljem Gejrom, koji je zapravo tematizovao pisanje; u trećem su u centru pažnje detinjstvo i unutarporodični odnosi, a u četvrtom su mahom u pitanju ljubavni problemi i pozna adolescencija u kojoj se protagonist odlučuje za pisanje. Vidimo dakle da se sve vreme Knausgor vrti u sigurnom krugu koji opasuje ono što bi bila različita područja borbe za status odraslog, zrelog muškarca i, što je mnogo važnije, pisca. Jer ako je nešto protagonisti uvek na pameti, onda je to njegova umetnost, i često su izbori koje on u pripovednom svetu čini oni kojima je svrha upravo pisanje. Međutim, pored pisanja, sve ostale teme su zapravo one kojima se bavi devedeset posto evropske književnosti. Rečju, Knausgor se zadržava u poznatom krugu kojem samo prilazi s mnogo više minucioznosti nego ijedan pisac pre njega. On kao da se spušta na mikroskopski nivo, odlazi do detalja koji ranijim piscima kao da nisu bili bitni, jer je emotivni život protagoniste, zapravo njegovi pojedini segmenti, isključivo tema koja ga zanima.

Knausgora često poredi s Prustom i to je jedno od poređenja koje je on inicirao u intervjuima. Ipak, Prust je mnogo više bio zainteresovan za društvene odnose i slikao je aristokratsku klasu na umoru. Kod Knausgora gotovo da ne postoji interesovanje za društvene odnose. On neprekidno ističe svoje ideološke afilijacije, ali one zapravo nemaju nikakvu ulogu ni u jednom od dosada objavljenih tomova na srpskom. Jednako kao što je socijaldemokrata, Knausgor je mogao da bude i umereni desničar, stvari se u pripovednom svetu ne bi mnogo promenile. Ipak, to nije pozicija koja bi imala bilo kakvu podršku od strane čitalaca. Naime, Knausgor veruje da većina njegovih čitalaca zapravo pripada obrazovanom srednjem sloju, onom iz kojeg i sam potiče.

Međutim, sve navedeno bili bi elementi za portret veoma taštog čoveka da od prvog do četvrtog toma tekst nije autoironičan. Četvrti tom je u tom smislu verovatno najradikalniji jer ironija je strukturalna – tokom čitavog narativa pratimo ispoljavanja žudnje za različitim devojkama u koje se protagonist zaljubljuje, a naposljetku se gubljenje nevino- sti, ono čemu je zaljubljivanje zapravo trebalo da vodi, dešava sa onom koju nije ni poželio. Istovremeno, slično se dešava i sa pisanjem. Kroz čitav tekst pratimo rane radove i nastanak zbirke pripovedaka od kojih neke kao sižejnu građu koriste događaje koji su detaljno opi- sani u trećem tomu, što je još jedan vid poigravanja s verodostojnošću. Ali ironija se krije u tome što smo sve vreme uvereni da su upravo one bile ono što je obeležilo Knausgorov proboj kao pisca, a onda na kraju shvatamo da je zbirka bila odbijena na konkursu velikog izdavača. Utešna nagrada, kojom se završava ovaj tom, jeste što je protagonist primljen u jednogodišnju školu kreativnog pisanja koju vode najznačajniji norveški pisci. Na taj na- čin se Knausgor podsmeva sebi, ali istovremeno i čitaocima jer se mi poistovećujemo s ondašnjim Karlom Uveom, pratimo ga u Hofjur, zapošljavamo se u školi, zaljubljujemo se u učenice, nastavnice, devojke u Hofjuru, devojke u Fisesu, devojke gde god da ih ima, pijemo i treznimo se s protagonistom, a zapravo je njegov život potpuno odeljen od isto- rijskog Karla Uvea ne samo onda, školske 1987–1988. godine, nego i u trenucima kad roman nastaje, a još više u trenutku kada je roman objavljen ili danas, kada je *Moja borba* daleko iza Knausgora. Ne postoji pisac koji pažljivije promišlja odnose unutar biografskog i pseu- dobiografskog pisanja (kao da postoji drugačije), odnose koji se tiču protagoniste i pisca u trenutku pisanja, što će biti pozicija koju će Knausgor koristiti kad god mu zatreba to raz- bijanje iluzije, to vraćanje u stvarnost, zapravo kad god poželi da romansira sopstveno pisanje. U četvrtom tomu, nailazimo na vrlo kratak odlomak koji nas vraća u Malme, u trenutak pisanja, dok Linda i deca i Lindina majka spavaju. Odlomak koji sam po sebi ne znači baš ništa unutar strukture ovog toma, ali ima dvojaku funkciju – da nas podseti da je u pitanju deo istog narativa, odnosno *Moje borbe*, ali i da nas upravo upozori na ironiju koja će uslediti. Međutim, Knausgor je i istorijska ličnost i pisac, a tu su i čitaoci koji su deo jednačine unutar svakog književnog teksta pa tako i Knausgorovog remek-dela.

Napetosti koje stvaraju međuodnosi između četiri instance (protagoniste, pisca koji piše, pisca istorijske ličnosti i čitalaca) zapravo su ono što *Moju borbu* čini neverovatno kva- litetnom, neponovljivom književnošću, romanom koji će teško biti nadmašen u skorije vreme u okvirima kanona zapadne književnosti kojem nesumnjivo pripada.